

Andrej Kozina

Fakultet Hrvatskih studija Sveučilišta u

Zagrebu Borongajska cesta 83 d, 10 000

Zagreb akozina2@gmail.com

Zašto je književnoumjetnički stil metanormiran?

Sažetak: U ovome radu razmatra se pitanje supstrata i esencije jezika putem stilističkih teorija te filozofije jezika, a kao rezultat toga dobivamo novi sustav koji pokušavamo afirmirati kao primjenjivi. Nastojat ćemo jednom za svagda odvojiti pojmove metafizike i metajezika na ontološkoj razini te tako fenomenološki pročitati sam sustav jezika kao takvoga postavljajući pritom nove stilističke tendencije ka istome.

Cljučne riječi: metajezik, metanormiranost, metavrijeme, stil, sustav sfera jezika

Uvod

Rad započinjem refleksijom: zamislimo da živimo u stoljeću kada pisači stroj postaje aktualan. Postoji ideja koju zovemo *teo-rem beskrajinih majmuna*¹. Taj nam teorem govori da ako stavimo nekoliko majmuna u jednu sobu, posjednemo ih za pisaae strojeve i damo im vječnost, prije ili kasnije nastat će velika djela svjetske književnosti. Takva teorija, dakako, počiva na pretpostavci da je kreativnost tj. originalnost zapravo odnos prostora i vremena. Točnije, ako maknemo aspekt vremena, na određeni se način gubi. Što nam ostaje? Prostor. Dakle, nekakva vrsta diskursa tj. okvira stvar-

¹ Aristotel prvi iznosi nešto što možemo gledati kao teorem, potom isto čini i Ciceron. Kasnije ga nalazimo u mislima Blaise Pascala te Johnatana Swifta, pa sve do inačice 20. st. koju koristimo u radu.

SCOPUS

nosti. Glavna ideja iza navedenog teorema ta je da slučajnost nakon nekog vremena postaje namjerna; *ergo* stabilna. Isto se događa i s originalnim koje poprima karakteristike normalnog (formalnog). Dakako, radi se o eksperimentu koji nam nije dostupan u navedenom obliku, no ono što nam dopušta jest seciranje apstraktne ideje kao što je izjednačavanje različitog i istog na jednoj metafizičkoj razini. Svaka je originalnost, na neki način, uvjetovana upravo onime što je istom čini. Postavimo to ovako: da bi svaka originalnost bila validna, mora opstojati u metasustavu npr. kao što kist određuje slikareve poteze, „karakter“ namaza *etc.* Uvijek se nužno radi o nečemu što ne mora biti uređeno, ali je metasustavno. Možda je najbolje povući analogiju s pisaćim strojem: ako pišemo na pisaćem stroju, naše misli mogu biti transcendentalno ograničene sustavom razmišljanja (što i jesu), ali su također ograničene i slovima koje pisaći stroj može utisnuti te kombinacijama istih. Ako uzmemo da jedino što možemo koristiti u tom našem kreativnom izražavanju jest kombinacija prisutnih simbola – onda je ono ipak, zbog prostora prvenstveno, determinirano.

Ovdje nam, primijetit ćemo, vrijeme ne igra veliku ulogu. Mogli bi sporiti da bi čak i trebalo igrati – točnije, da ta kreativnost kojom kombiniramo simbole jest vremenska. No, tu treba uzeti u obzir to da nama primarno ograničenje u zadanom primjeru nije vrijeme nego prostor. Da dodamo i vrijeme kao faktor, ono može biti dodano zbog *transcendentalnog* uma koji se fenomenološki „otkriva“; *ergo*, „otkrivanje“ uma ovisi o fenomenologiji života jer se um otkriva životom. Ako taj parametar uvedemo kao ključan, onda vrijeme može postati dio „izračuna“. Međutim, isti nije potreban za sam prikaz prostorne ograničenosti ideja. Naravski je da je um ograničen sam sobom, no za sam stroj, koji za razliku od uma ima objektivna ograničenja, isto nije validno. Ontologija strojeva jest objektivna. Točnije, strojevi se rade kako bi riješili konkretan problem. Um, s druge strane, rješava mnogo problema. Tu dakako

SCOPUS

govorimo o jednom potencijalno beskonačnom sustavu, ograničenom samo jezikom, prema Wittgensteinu, te jasno definiranom sustavu (stroju) koji je ograničen metajezikom; ta, kako je tvorac pisane mašine mogao znati da ćemo ju mi koristiti baš na način na koji ju koristimo? Primjerice: Ć pišemo [(D)+(natrag)+(-)]; slojevi-to. Nije. Ćim se pojavi potreba i um koji na nju odgovara – pojav-ljuje se i rješenje. Isti principi poĉivaju i u onome što bismo mogli nazvati ontologijom stila. Oblikovanje u sustavu, koji je ontološki zatvoren, dolazi iz *transcendencije* istoga; *ergo*, metajezika. Tako potreba za „reformom“ ne dolazi iz samog stroja nego uma koji ga koristi. Bit ne mora tako nužno biti hilemorfistiĉke² prirode, nego se „raĊa“ izvan predmeta; svojevrsni neorealizam u pogledu me-tafizike – što je kontra već navedenom empirizmu u pogledu me-tafizike. Ako novi smisao moţe dati „novi um“, onda je po tome svaki postojeći red na neki naĉin *metakaotiĉan*. Toĉnije, u potenciji *kaosa*. Stil je u svojoj ontološkoj funkciji *metakaos*. Toĉnije, *koz-mos* koji mora moći prelaziti, fenomenološki, iz *kaosa* u *kozmos* i tako potencijalno i apsolutno. Upravo nam je ta notacija apso-luta kljuĉna. Naime, stil je vremenski, ali ontologija entiteta stila (metajezik) nije. Svojevrsni supstrat nam je tako *nevremenost*. Ono što stil, doduše, ontološki ima jest prostornost (na razini jezika ili nadjeziĉno). Fiziĉki prostor stila uvjetuje onaj uporabe, analize, ali metafiziĉki ga uvjetuje vrijeme. Tako da taj aspekt vremenosti, ma da odsutan (prividno prisutan) fiziĉki – stalno metafiziĉki djeluje. *Metavrijeme* za posljedicu ima: *metanormu* stila. Stoga, svaki je stil *metanormiran* jer *metanormiranost* znaĉi da je isti, *transcenden-talno*, „vremen“. To vrijeme, mi ne vidimo kao vrijeme, nego kao prostor. Ali, kao što smo ranije naveli, taj je prostor produkt tog „vi-šeg“ vremena. Ako nemamo ni jednog drugog ograniĉenja, uvijek smo ograniĉeni sami sobom (jezikom misli) što je, kada govorimo

² Aristotelijansko drţanje da forma odreĊuje materiju (vidi u Barnes, 1996.)

o ekspresiji, ključna tvrdnja. Stil je tako u nekom idealnom slučaju produžetak misli. No što se događa kada ga upravo ta činjenica potkopava? Time ćemo se detaljnije pozabaviti u nastavku.

1. Propedeutika u stilistiku

Raspravu o granicama stila valja otvoriti samim osnovnim pojmovima. Zanima nas tako što je to točno što čini stil te zašto i kako se isti ponaša? Stil podrazumijeva sintezu obilježja koja se na određeni način „uzdižu“ nad ostalima. Specifičan skup obilježja tako je svojim sadržajem efektivniji od ostalih, a ta se efektivnost, barem na početku, jasno dala iščitati. Kasnije dolazi do ideje da bi se stil mogao vezati uz autora te njegovu *differentiu speccificu* (*lingvistička stilistika*). Tu ideju prvi iznosi Leo Spitzer. Na njega se potom nadovezuje Charles Bally koji se smatra začetnikom stili-stike kao znanstvene discipline (stil je „pečat“ autora; *ergo*, odabir je ključan). Suvremene stilistike bave se, među ostalim, i deskriptivnim strukturama te hermeneutičkim, post strukturalističkim vidom (Vrsaljko, 2010). Od prve normativne prirodne stilistike do one modernije hermeneutičke, vidljivo nam je da se sama znanost i njen diskurs posvema mijenjao obzirom na kontekst u kojemu se nalazio. Dvije ključne prekretnice u proučavanju stilistike čine već spomenuti Spitzer (uz Karla Foslera) i Bally. Spitzer se držao toga da se stil pojedinca mora proučavati impresionistički i da je jezik eksterni izraz nesvjesnog za koji je kriva intuicija, zbog čega se smatra najznačajnijim predstavnikom stilističke kritike jer traži „dušu“ djela. S druge strane, Bally je smatrao da je stil produkt kolektivnog jezika, a ne samo pojedinca (Vrsaljko, 2010). Dakle, radi se o svojevrsnoj *metastilistici*.

Godine 1909. svjetlo dana ugledala je Ballyjeva *Stilistika*, nastala pod utjecajem semiotike De Saussurea (učitelja), kao kontra Spitzerove te Foslerove stilističke škole. U centar pozornosti tako

dolaze ekspresivnost sredstva, obojenost te značenje (deskriptivna stilistika). Afektivnost je ujedno najveći problem takve stilistike jer rezultate polučuje samo ako odmah povezuje riječi s mišlju tj. ako za posljedicu ima psihološko-socijalni moment, što je bila novost i za lingvistiku. S obzirom na to da Ballyju pažnju nije zaokupirala rečenica nego riječ, pretežito se bavio općim, a ne individualnim jezikom. Ballyja nasljeđuje Devoto koji se služi Marouzeauovo-vom filozofijom lingvističkog izbora. Iz toga proizlazi to da postoje dvije stilistike: spontana usmjerena na upoznavanje ekspresivnih vrednota te druge stilistike koje naglasak stavljaju na vrijednost autorova izbora (Vrsaljko, 2010). Da se vratimo na našu analogi-ju s pisacim strojem: jezik je odabir koji ovisi o tome kakav Vam je odabir dostupan – ako imam točno određeni broj tipki, s točno određenim brojem znakova, ja onda mogu odabrati ili njih ili njihovu kombinaciju (simbol do simbola ili simbol na simbolu). Spustavanje se događa onda kada mi neke od kombinacija nisu dostupne, a za to često ili možemo okriviti stroj ili um. Argument kolektivnog jezika dolazi u obzir ako gledamo da je taj naš stroj produkt kolektiva – netko se dogovorio da će takav i takav biti, no njegova upotreba može biti individualna. Stil tako može biti hermeneutički (*npr.* grafologija), ali također i ciljan (*npr.* Slamnig). Isto tako može biti svjestan, ali i Ballyjev nesvjestan. Ključno je to da postojanje stila uvjetuje izbor.

Činjenica da postoje dva stila: lingvistički (spontaniji, jezični izraz i misli) te književni (jezični izraz i pojedinac), očituje se i u Guriardovoj filozofiji stila gdje su za tog autora stil i čovjek istovjetni pojmovi. Uz navedene pravce razvila su se još i tri najpoznatija: *impresionistički* (polazi od književnog djela i njegovog jezika), *strukturalistički* (zanima ga funkcionalna stilistika³) te *poststrukturalistički*

³ „(...) lingvistička disciplina što proučava upotrebu i funkcioniranje jezika u pojedinim područjima ljudskoga života, odnosno funkcionalno raslojavanje jezika u obliku stilskih

realistički (značenje se proizvodi „dogovorno“ ,kontekstualno). Za nas je od svih navedenih najvažnija upravo funkcionalna stilistika. Predstavnik funkcionalne stilistike M. N. Kožina smatra da su upravo konotacije te norme upotrebe jezika u različitim sferama komunikacije (specifična normiranost) ono što se treba proučavati (Vrsaljko, 2010). Kada navedenu tvrdnju pogledamo iz konteksta znanosti jasno nam je zašto Kožina smatra da je takva stilistika „najefektivnija“. Naime, radi se o tome da je takav funkcionalistički aspekt lako opaziv. Ako stil ima jasne odrednice, onda definiranje istoga ne bi trebalo biti problematično zbog čega se doslovno vraćamo Aristotelu te ideji katalogizacije kojom je oformio ono što danas smatramo znanstvenim. No tu potpadamo lagano u „problem logija“ gdje se znanstvenim putem (pozitivistički) u 19. st. pokušava dati jedan odgovor na sve te tako dolazi do toga da isti djeluje posvema više *larpurlartsitički* negoli funkcionalno. Funkcionalni si stil takvo „klizište“ ne smije dozvoliti. S druge strane, Kožinin naglasak konotacija, gdje ovisno o kontekstu riječi porađaju različito značenje, naginje ka tome da isto može vrijediti i za sami stil. No to bi značilo da smo bliži ideji poststrukturalizma nego funkcionalizma.

1.1. Hrvatska stilistika

I Veber i Filipović pišu o stilu, no najslojevitiji pregled stilistike daje Tomo Maretić za koga je stil „način izricanja misli u prozi“. Uz to bavio se i razlikama između *stilistike* i *gramatike* te smatrao da se *gramatika* bavi ispravnošću, a *stilistika*, ukrasima: jasnoći (razumljivosti), istinitosti (logičnost) te ljepoti (harmoničnost, jednostavnost, točnost – naglasak na hrvatskim riječima). Kritičari su raznovrsni: za Belića poimanje stila je previše usko; Kalenić je

formacija sistemskog karaktera –funkcionalnih stilova (Tošović, 1998: 21)“ (Vrsaljko, 2010: 404).

smatrao da se stilistika s bavi potpunim jezičnim iskazom te je Maretićeva teorija za njega osnovna; Samardžija napominje da Maretića tradicionalni pogledi sprječavaju da vidi „širu sliku“. Vidimo da se svi oni slažu oko toga da je Maretićeva teorija „loše ostarila“, točnije, da ju je vrijeme učinilo dobrom osnovom, ali da je vrlo ograničena. Početkom druge polovice XX. st. hrvatska se stilistika pretežito bavi književnim djelima. Zdenko Škreb objavljuje članak *Prijelaz iz gramatike u stilistiku*. Tamo na primjeru, njegovim riječima, vrsnih stilista (Nazora i Brlić-Mažuranić) prikazuje kako gramatička izražajna sredstva (logička) prelaze u stilska. Stilsko pitanje tako postaje ono bez gramatičkog smisla (Vrsaljko, 2010). To nam je danas posvema dobro uočljivo u književnoumjetničkom funkcionalnom stilu gdje je „sve dozvoljeno“ radi točnijeg izražavanja misli u djela.⁴ Škreba nasljeđuje Petar Guberina. U prvom članku *Kako se može definirati stilistika sa stanovišta jedinstva jezičnog izraza* potka mu je, već spomenuti, Bally (afektivni sadržaj izraza). Držao je da pri analiziranju izraza moramo *presuponirati* postojanje dvojnosti, *ergo*, izbor izraza je ključan za stilistiku te time i presupozicija. Krivo bi bilo kazati to kako je Guberina omeđen Ballyjem, čak štoviše, on ga nadilazi u tvrdnji da se izbor vrši po kriteriju kvalitete, a ne kvantitete na koju je naglasak stavljao Bally. U drugom članku *Stilistički i stilografski postupci: naučna i literarna analiza* bavi se ontologijom stilistike. S jedne strane bavi se znanosti o jezičnim sredstvima, dok s druge individualnim izražavanjem. Za njega su tako „vrednote govorenog jezika“ dio

⁴Pitanje kvalitete prijenosa misli, prati nas od samog početka. Ta, još je Sokrat bio kritičar pisane riječi, a i Platon (ironije radi). Za Sokrata je pisana riječ bila u nemogućnosti uhvatiti svu raskoš ljudskih misli, upravo zato on nije napisao ni riječi svoje filozofije te svu pripisujemo Platonu (vidi u Erler, 2008.). S druge strane, Nikola Tesla skicira samo one izume koje prije toga „stvori“ intuicijom...

⁵Guberinin *terminus* koji opisuje; intonaciju, jačinu, rečenični tempo, pauzu, mimiku, geste, kontekst.

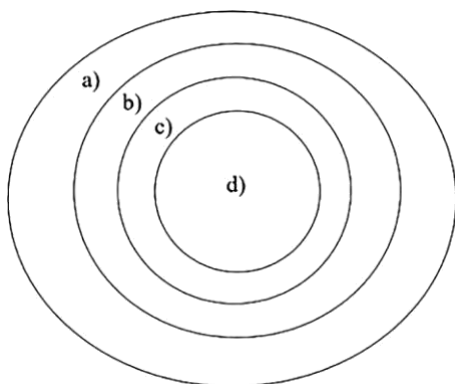
gramatike, a ne umjetnosti (potencijalna stilistička gramatika). On smatra da su sva tri područja (afektivna stilistika, stilski i stilograf-ski postupci te književna kritika) povezana, a svaki od njih različito je učinkovit. Na sličnom tragu je i Guberina koji u kasnijem djelu *Stilistika*, ma da se previše ne udaljava od Ballyja, definira stilistiku iz *rakursa* jedinstva jezičnog izraza gdje postoji „isti skup glasova koji izražava različite misli“ (stil = izbor) te „različiti skup glasova koji izražava iste misli“. Branko Vuletić se tako u članku *Govor i stilistika* bavi, među ostalim, pitanjem „akcenta isticanja“ tj. pojavom u kojoj je sva stilistička vrijednost sadržana u zvukovnom ostvarenju (Vrsaljko, 2010: 408). Tako među prvima predmet govora vezuje sa stilistikom te govori kako jezik izražava govornikov odnos prema predmetu o kojemu se govori. Frano Čale, metodom „od stilema do stila“ govori o *geneologiji stila*; stilom je *transcendentalnija* (supstrat) stila, a stil postaje kada postane neponovljiva holistička struktura. Tada izlazi još jedno važno djelo za hrvatsku stilistiku - Jonkeov *Književni jezik u teoriji i praksi* gdje nalazi-mo imperativ „piši onako kako dobri pisci pišu“ (fenomenologija uzora), a ne onako kako narod govori što je bila ranija praksa. Kra-jem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina XX. st. završava *formalizam* (strukturalizam) pod utjecajem Ballyja te pred publiku „izlazi“ *funkcionalizam* kojeg predstavljaju Krunoslav Pranjić i Josip Silić iznoseći karakteristike svakog pojedinog funkcionalnog stila hrvatskog jezika (Vrsaljko, 2010.).

2. Postavljanje sustava sfera: jezik kao bitak svemira

Iz prethodnog smo *fenomenološkog* pregleda vidjeli kako je došlo do potrebe za funkcionalnim stilovima, a u ovome ćemo se dijelu rada posvetiti vrstama funkcionalnih stilova u hrvatskom je-

SCOPUS

ziku. Kao što im i samo ime kaže, radi se o specifičnim inačicama kojima je cilj komunikacija s različitim sustavima. Dakle, sam književni jezik, ma da je sinteza vernakulara zajednice te pojedinca (jezikoslovci), ipak ne sadržava neke esencijalne elemente istoga. Jezik nije samo puko slovo na papiru, nego je i *marksističko sredstvo* revolucije čovjeka što je uvjetovalo lingvistički naglasak na njegovu empirističku, a ne nužno racionalističku primjenu. Ako i je postojao racionalistički vid, on je često bio samo „rob“ onom praktičkom. Samo stvaranje književnoga jezika produkt je kompleksnih kulturno-povijesnih fenomena koji su razlog zašto se razvoj i dogodio točno onako kako je. Ne postoji osoba (robot možda) koja govori i misli striktno po uzoru na standard. Time svaki jezik koji je iole slobodan, može biti promatran kao podskup jezika književnosti (Udier, 2010.). Dakle, prema toj analogiji i sam bi materinji jezik bio u određenoj mjeri dio književnoumjetničkog stila, što je u naj-manju ruku posvema zanimljivo. Nekim metaposmatranjem tako svatko tko se istim služi jest književnik. Naravno da to u jeziku i nije tako. Valja, prije nego dublje uđemo u navedenu problematiku, definirati u određenoj mjeri sfere jezika: „najviša“ sfera ona je jezi-ka (a), potom imamo metajezik (b), te zatim sfere metafizičkog (c) i fizičkog (d). Sfera jezika podrazumijeva *summu* svih postojećih je-zika, ujedno je i najapstraktnija od svih te najuniverzalnija. Potom sfera metajezika koje se bavi primjenom sfere jezika na metastvar-nost te time nadvisuje metafizičku. Metafizička sfera zadužena je za to da se jezik primjeni na stvarnost. Na koncu, fizička sfera bavi se samo posljedicama primjene jezika na stvarnost.

Graf 1. Sfere jezika

Sada kada smo deduktivno definirali jezik, valja vidjeti u kojoj bi se sferi nalazili funkcionalni stilovi. Do toga ćemo doći tako da postavimo njihove karakteristike u sam graf. Svaka sfera, vidjeli smo, ima svoju ulogu zbog koje se može „kretati” između sfera. Jedino ograničenje ka tom kretanju čini gornja sfera. Dakle, ako je u sferi sadržano više pod sfera, onda kretanje nije problem. Tako mi iz aspekta jezika možemo govoriti o svim aspektima, no ako se nalazimo u sferi fizičkog, koja je zadnja, onda nastaje problem⁶. Sustav sfera dobar je način da se napravi jasna distinkcija između jezika i metajezika na taj način da ih se odvoji od postojanja i opstojanja tako da svaka sfera ima neko svoje opstojanje, jedino ona zadnja postojanje. Zašto smo se odlučili za sferni prikaz jezika - *eulerov dijagram*? Zato što nam trebaju podskupovi i skupovi jer jezik na taj način i djeluje, a što ćemo kasnije objasniti kada se budemo bavili funkcionalnim stilovima. Koje su manjkavosti, a koje prednosti sfernog sustava? Jedna od prednosti svakako je, uz navedene, i jasni prikaz hijerarhije koja nam pokazuje da je opstojanje

⁶ Sustav sfera možemo promatrati na način da se radi o „sustavu vjerovanja“ dakle ovisno o sferi naše se vjerovanje o jeziku mijenja. Prva sfera za sebe vjeruje da je jezik, ona iznad nje „zna“ da nije – jedino jezik zna što je jezik, dok drugi „znaju“ samo ono ispod njih. Tako potpuno znanje ima samo najviša sfera.

metafizički snažnije od postojanja što nije dio klasične filozofske tradicije⁷. Stoga valja razložiti što nam daje pravo da isto mijenja-mo. Jedan od razloga svakako je univerzalnost bez koje jezik (kao metafizička kategorija⁸) ne može biti ono što je. Ako nam je najviši jezik postojanje, onda imamo veliki problem s metajezikom kojeg smo mogli pisati iznad jezika ma da mu hijerarhijski prethodi. *Ergo*, moramo bar neke vidove gledati kao opstojanja. Potom se postavlja pitanje kada postojanje prestaje, a opstojanje započinje? Takav se problem u diskursu filozofije jezika bavi referencijom na nepostojeće. Klasičan primjer koji se uzima za njegovo objašnjenje onaj je *Pegaza i konja*, stoga se postavlja pitanje ne koji način jesu Pegaz i konj? Alexius Meinong smatra, vodeći se Anselmovom misli, da Pegaz, ma da sebi proturječan, na neki način „biva“ (Lycan, 2011.). Postavlja se pitanje kada jezik biva, a kada postoji? Postojanje se referira na stvarnost; ma da nam je primjerice u povijesti i kulturi vidljivo da jezik ne mora uvijek biti takav; Einstein je dokazao da je vrijeme relativno, a mi se i dalje vodimo „apsolutnim“ u svojim svakodnevnim aktivnostima (svojevrсна kritika denotativnog jezika). Ovdje nam je nekako logično da se jezik referira na pismo i riječi. S druge strane, njemački filozof Martin Heidegger usko veže jezik i egzistenciju. Njegova kritika prijevoda govori nam da pogrešan prijevod nije samo pogrešan na razini značenja, nego i na onoj bitka (Adkins, 1962.). Kako god da odlučimo definirati vidove jezika, svakako prije ili kasnije dolazimo na pitanje postojanja. Ako zaključimo to da jezik uvijek postoji platonički¹⁰, onda imamo pro-

⁷ Filozofi jezika smatraju da je opstojanje na nižoj razini od postojanja; tako primjerice nepostojeće stvari „jesu“, ali također samim time i niže od onih postojećih: likovi i ljudi (vidi u: Lycan 2011.).

⁸ Sustav sfera može se podijeliti na dvije metasfere: metafizičku (a, b), te fizičku (c,d).

⁹ Russelov članak (vidi u Russell, 1905.).

¹⁰ Platonizam drži da sve što je manifestirano u stvarnosti mora postojati (savršenije) u svijetu ideja (vidi u Erler, 2008.).

SCOPUS

blema s iskazima koji denotiraju na nepostojeće te time dokidamo i bilo kakva proširenja jezika, a smatramo da ne moramo dalje obra-zlagati zašto je problematično pogotovo za žive jezike tj. jezike kao sustave¹¹. Dakle, došli smo do toga da moramo priznati „posto-janje“ najmanje dvaju vida jezika: postojanje i opstojanje. Jednom kada isto učinimo vraćamo se na pitanje granice. Zašto neki vidovi opstoje, a neki postoje? Vid fizike i metafizike smo rekli da postoje. Za fiziku nam se čini da ne moramo obrazlagati zašto to mislimo za metafiziku, isto ćemo i učiniti. Još od samih početaka metafizičke misli postojala je ideja veze između fizike i metafizike. Možda nam je Platon najbolji primjer, ali postojala je i prije. Dakle, ontološki gledano, metafizika postoji zbog fizike. Što se tiče opstojne dimen-zije jezika, tu će nam trebati malo više riječi. Kada govorimo o me-tajeziku te jeziku, valja ponoviti njihove „uloge“ iz gornjih redova. Dakle metajezik pomaže jeziku da se ostvari u „metastvarnosti“ (sferi iznad metafizike).

Konkretan opis metastvarnosti bio bi jedan sustav jezika. Uz-mimo primjerice transcendentalni um čovjeka koji je osuđen sam na sebe. On je poput pisaceg stroja iz uvoda, osuđen na kombina-ciju onoga što mu je dano. Dakle, metajezik ne može misliti van sebe niti djelovati - što nam ulazi u pravila kretanja sfera, no može djelovati metafizički i fizički, ekvivalent čega bi bilo pisanje (sim-boli u znakove). Primijetimo jedinu stvar ovdje, a to je da mi i dalje imamo pristup ovom vidu jezika, dok za onaj najviši isti postaje upitan. Čovjek, mogli bismo reći, može pristupiti većinski postoja-nju, a manjinski opstojanju jezika. To nas opet čini većinskim „gos-podarom“, ma da moramo uzeti u obzir to da smo zapravo sluge (Heidegger) jer ne određujemo mi jezik, nego jezik nas. Svatko od nas tako je pretpostavljen svojim umom (transcendentalno).

¹¹ Prema teoriji sustava sustavi koji ne rješavaju probleme, ne razvijaju se i propadaju (vidi u Schwanitz- Dietrich, 2000.).

Najviša sfera, našeg „tek rođenog“ sustava ona je jezika. Ujedno i najapstraktnija sfera kojoj ni nemamo direktni pristup. Ta je sfera nekako najrodnija ideji Nikole Tesle te Stanislava Grofa da je um satelit koji prima signal iz svemira. Ako je takvo razmišljanje istina, onda također i pobija našu prethodnu ideju koja navodi da je sustav od nas, u određenoj mjeri, oduzet. Ovakvo bi razmišljanje vodilo ka determinizmu, ako uzmemo da nas ta sfera određuje, a nemamo joj pristup. Ona je svojim ontološkim svojstvima najrodnija platoničkom svijetu ideja jer na određeni način pred piše svemir (jezik svemira). Dakle u njoj se odjednom nalaze svi vidovi jezika koji su ikada nastali i koji će ikada nastati. Ona je, dakle, bez vremena - savršena u svojoj zatvorenosti, a fleksibilna u otvoreno-sti. Upravo zbog toga teško je o njoj (direktno) pisati. Recimo samo da je takav jezik, u takvoj formi svojevrsni bitak svemira, te tako i svega postojećeg i opstojećeg ikada. Upravo zbog toga „kaosa postojanja“ (opstojanja) ono je ontološki, prvo.

2.1. Metanormiranost književnoumjetničkog funkcionalnog stila

Vratit ćemo se sustavu sfera, no prvo se valja opet vratiti na fenomenologiju - prvo razložiti što je to što čini funkcionalne stilove te potom i književnoumjetnički funkcionalni stil. Književni jezik onaj je naroda - radi se o „jeziku“ prošlosti koji se (Cassirer, 1985.) preparira za budućnost. Ta se odrednica odnosi samo na njegov pi-sani oblik – usmeni, imamo potrebu imenovati standardnim. Dakle, uz navedene pisane i govorene oblike postoji još i razgovorni; nje-ga najviše i koristimo. Radi se o jeziku koji često nema metajezičnu dimenziju, no može ju imati. Razgovorni jezik, smatraju autori, ne bi se trebao dokinuti književnim, nego bi oba trebala postojati kao opcije odgovarajući na različite probleme diskursa. Uz navedeni razgovorni te književni jezik (idiome), treba spomenuti još i žargo-

ne, idiolekte *etc.* Upravo je normiranost književnog jezika njegova najveća snaga jer to svojstvo polučuje pouzdanu komunikaciju među ljudima. Do potrebe za stilovima dolazi onda kada se jezik koristi za specifično rješavanje problema ili pak, kao što smo nave-li, rezultat je odabira:

Znanstveni stil

Koristi se u znanostima, čine ga apstraktni pojmovi. Prisutna je složenija rečenica te težnja za preciznošću, a dokidaju se subjektivnost i ekspresivnost.

Uredsko-poslovni stil

Koristi se u službenim dopisima, pravu, odredbama, odlukama, zakonima, pravilnicima, pravopisima *etc.* Sastavlja se uredsko-poslovnim jezikom te pomoću struke o kojoj govori, što se zna izražavati i ustaljenim formama. Kao i znanstveni, dokida ekspresivnost.

Književnoumjetnički stil

Autor je gospodar forme. Obiluje slikovitošću, ritmičnošću, glazbom te bogatstvom riječi i figura *etc.* Orijentira se prema mašti ne umu; najslobodniji je stil.

Popularnoznanstveni stil

Odlikuju ga sinteza književnoumjetničkog i znanstvenog stila; tražimo točnost i preciznost, ali želimo i pobuditi interese za pisanim sadržajem.

Novinski / publicistički stil

Sinteza je znanstvenog (preciznost i točnost) i književnoumjetničkog (zanimanje) stila. Autor se dopušta u komentarima i kritikama, dokida u vijestima i izvještajima. Vidljivo nam je da nam upotreba ovisi o stilu, pa nam slobodniji stilovi daju i veći upliv u slobodniji jezik (Težak - Babić, 2016).

SCOPUS

Sve što smo naveli u sferni sustav bilo bi postavljeno na sljedeći način; stilovi su dio opstojne prirode te time i postojne relacije (pretežito vida metajezika), svi osim književnoumjetničkoga, koji bi se čak mogao gledati i kao dio jezika. Sama karakteristika književnoumjetničkog stila koja mu omogućava apsolutnu slobodu nadilazi metajezik (koji je ograničen sam sobom, jastveno, identitetski) te ulazi u domenu jezika svemira. No bez obzira što je sam jezik po prirodi neograničen, ljudi nisu. Ljudski je um tako nužno uvijek više u sferi metajezika negoli jezika, kao što smo ranije naveli, što ujedno znači da će i sam jezik, čak i ako mu imaju pristup, transcendentalno, isto biti. Metanorma književnog jezika tako ne dolazi iz same prirode jezika, nego iz činjenica da se njime služi čovjek koji je sam po sebi „rob“ metajezika što ide uz Heideggerovsku koncepciju „prividnog“ gospodara jer se nama čini da ja-stvo nije ropstvo, no kada metajezično gledamo na isto uviđamo da je. Postavimo to stoga na sljedeći način: ma da sam knjižavno-umjetnički jezik nije normiran, kada je god u službi metajezičnog sustava biva normiran. Koncept jastva kao odrednice stvarnosti javlja se u filozofiji Immanulea Kanta (Kant, 1984.), kasnije ga na-sljeđuju Fichte (Fichte, 1974.), Schelling (Schelling, 1986.) te Hegel (Hegel, 1987.), a ostalo je povijest. Wittgenstein (Wittgenstein, 1998.) navodi da je privatni jezik nepraktičan upravo zbog svoje zatvorenosti. Po tome možemo zaključiti da je otvorenost svojstvo praktičnog jezika, a isto, kao što smo mogli vidjeti, i osuđenost na metazatvorenost jer metanorma nije produkt samog jezika, nego njegovog tumačenja te uporabe. A jezik koji nema tumačenje i upo-rabu, mrtav je jezik. Dakle uvjet života jezika jest neki vid meta-normiranosti; „U skladu s klasičnom teorijom funkcionalnih stilova jezik se književnosti shvaća kao funkcionalni stil standardnoga je-zika, *ali mu se priznaju osobitosti u odnosu na druge funkcionalne stilove, poglavito njegov specifičan odnos prema normi* (Pranjković 1996: 11)” (Udier, 2010.).

Zaključak

Nekako je posvema prirodno da se pitanje jezika zaključi stilom kao *differentiom specificom*. Započevši ovaj analitički put od opće stilistike te nastavivši ga „domaćom“, došli smo na jedan fenomenološki način do potrebe i forme stilistike (te time i stilova) u hrvatskom jeziku. Postavivši sustav sfera na jedan grafički te jasan način, mogli smo prikazati odnose u samom jeziku te smo isti, na koncu, i primijenili kako bismo odgovorili na pitanje ovoga rada. Sam odgovor ne bi nas trebao čuditi, ma da smo mu dali dostojnu osnovu koju ranije nije nužno imao. Ideja transcendentnosti jezi-ka nije nova - produkt je Kantove misli, ali i prirode čovjeka. Od samih početaka ljudske kulture bili smo prisiljeni svoj bit poimati putem simbola tj. prebacivanjem nejasnih problema u apstraktne jezike poput matematike i fizike mi smo se približili prirodi i nje-zinim „čarima“. Ma da smo u tome bili i uspješni, nitko to nije napravio kao filozofi jezika koji su prije svih postavili upravo jezik kao osnovu stvarnosti. Umjetnika, koji su svojim stvaranjem upra-vo, manje ili više, postali dijelom jezika svemira. Čovjek možda je ograničen sam sobom, no to nam nikako nije mana već prednost. Iz tih granica proizlazi jastvo, a iz njega jezik jastva koji je možda i najsirodniji onome svemira. Upravo nas najsirodnija forma, poput književnoumjetničkog stila, na neki način prisiljava da se vratimo sebi, napustimo umjetnu kulturu čovjeka koja nas proždire iz dana u dan i vratimo se svojoj istinskoj prirodi *demijurga*, kojima je je-dina i prava zadaća po uzoru na sebe oblikovati svoj svijet. Sve religije na ovaj ili onaj način dotiču se tog, pitanja jezika, gramatike jastva, a upravo naš divan jezik, svojim specifičnim stilom, daje svojim korisnicima tu moć.

Abstract

In this paper we will deal with the topic of substratum and the essence of the language seen through the theory of stylistics as well as the philosophy of the language; thus, we will have a new system that will be applicable to the given problem - our efforts will be „once and for all” to separate the concepts of metaphysics and metalanguage at the ontological level, and by doing that refine phenomenologically the system of the language itself; while setting up the new stylistic tendencies towards It.

Keywords: metalanguage, metanorm, metatime, the style, the system of the language spheres.

Literatura

- Adkins W. H. A. (1962.). Heidegger and Language. *Philosophy*, 37 (141), pp. 229- 237.
- Barnes, J. (1996.) *Aristotel*, Zagreb: KruZak.
- Camirer, E. (1985.), *Filozofija simboličkih oblika*, dio 1.: Jezik, Novi Sad: Dnevnik.
- Erler, M. (2008.) *Platon*, Zagreb: Naklada Juričić d.o.o.
- Fichte, J. G. (1974.) *Osnova cjelokupne nauke o znanosti*, Zagreb: Naprijed.
- Hegel, G. W. F. (1987.) *Fenomenologija duha*, Zagreb: Naprijed.
- Kant, I. (1953.) *Kritika praktičnoga uma*, prev. V. D. Sonnenfeld, Zagreb: Kultura.
- Lycan, W. G. (2011.) *Filozofija jezika suvremen uvod*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu - Hrvatski studiji.
- Russel, B. (1905.), *On Denoting*, *Mind*, 14 (56): 479 - 493

SCOPUS

- Schelling, F. W. J. (1986.) Sistem transcendentalnog idealizma, Zagreb: Naprijed.
- Schwanitz, Dietrich (2000.) Teorija sistema i književnost, Zagreb: Naklada MD.
- Težak - Babić (2016.) Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje, Zagreb: Školska knjiga.
- Udier, S. L. (2010). Jezik književnosti i sustav funkcionalnih stilova standardnoga jezika. Lahor, 1(9), 7-20. [pristupljeno 31. 12. 2010. <https://brcaj.sree.hr/64992>]
- Vrsaljko, S. (2010). Pregled proučavanja u stilistici. školski vjesnik, 59 (3.), 399-414. [pristupljeno 31. 12. 2010. <https://hrcak.srce.hr/82386>]
- Wittgenstein, L. (1998.), Filozofijska istraživanja, Zagreb: Globus.